

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ: ДОСВІД ЄС

В епоху становлення глобального світу дедалі більше загострюються питання сутності та ролі культури у суспільстві. Сьогодні культура та культурна спадщина виступають не лише як «сховища минулого», а й як фундамент для сьогодення та майбутнього.

Конвенція ООН «З охорони нематеріальної культурної спадщини (2003 р.)» визначає культурну спадщину як звичаї, форми подання та вираження, знання та навички, а також інструменти, предмети, артефакти та культурні простори, пов'язані з ними, визнані спільнотами, групами та, у деяких випадках, окремими особами як частина їхньої культурної спадщини. Така нематеріальна культурна спадщина, що передається від покоління до покоління, постійно відтворюється спільнотами та групами залежно від навколишнього середовища, їх взаємодії з природою та історією (UNESCO 2003). Відповідно, саме через духовні зв'язки об'єктів культурної спадщини з архітектонікою культури та здійснюються її соціальні та економічні функції (Ukrainian Center for Cultural Studies 2003).

Говорячи про комерціалізацію культурної спадщини, ми повинні чітко розуміти, про яку економіку, який тип економічної моделі йдеться. Об'єктом сучасної економіки дедалі частіше стають «ідеї», «знання», «чуттєві образи», тобто надматеріальне.

Становлення нової економічної моделі – «Економіки знань» – є процесом формування такого типу економічного розвитку, коли основним механізмом виступає інтелектуальний капітал нації, спільноти або окремих осіб. У цьому історичному контексті включення продуктів культурної творчості та самого процесу творчості до найважливіших факторів виробництва дозволяє розглядати інститут збереження культурної спадщини як рушійну силу зростання, творця національного та регіонального добробуту та постачальника зайнятості (Дзеркало тижня 2021). Таким чином, з економічної точки зору культура та культурна спадщина повинні розглядатися як важливі аспекти економіки знань, враховуючи, що вони залежать від знань, культурно заснованих на інтелектуальній традиції та людському капіталі у найширшому значенні цього слова.

Сьогодні, в економічному плані, культурний сектор є одним із найбільш швидко зростаючих секторів світової економіки. Для регенерації історичних міст та збереження культурної спадщини, їх активів необхідні технічні та фінансові ресурси. Відомо, що, коли культурна самобутність місцевого населення матеріалізується для створення економічних можливостей, що належать до

традиційних та корінних навичок, історичні міста та об'єкти культурної спадщини можуть забезпечити можливості для розвитку туризму, однієї з найбільших галузей промисловості по всьому світу, яка може генерувати значні доходи та зайнятість (Литовченко 2013,143).

Проблему комерціалізації культурної спадщини можна розглядати через дослідження національних моделей.

Вивчимо досвід ЄС, щодо національної моделі комерціалізації культурної спадщини.

Європейський союз сьогодні є одним із найпотужніших політичних та економічних центрів світу. Культура завжди займала особливе місце у старій та новій Європі. Європейська політична еліта все більше уваги приділяє питанням збереження культурної спадщини, її соціалізації та комерціалізації (ZAXID.NET 2020).

Зазначимо принципи комерціалізації культурної спадщини:

1. У зв'язку зі суттєвою цінністю культурна спадщина повинна перестати розглядатися як тягар, який є єдиним гідним розгляду протягом періоду економічного буму, і має розглядатися як невідновлювані активи. Адміністрації та громадяни повинні розглядати його як одне зі своїх основних прав для благополуччя та розвитку, що особливо необхідно для соціальної згуртованості у мультикультурному середовищі.

2. Величезну роль у стратегії соціалізації культурної спадщини відіграє освіта на всіх її етапах, саме вона має забезпечувати громадські необхідними знаннями для універсального доступу до товарів та послуг у сфері культури.

3. Діяльність, спрямована на збереження, відновлення та управління культурною спадщиною, є системою елементів, які можуть динамізувати економіку та дати їй конкурентні переваги, оскільки вона спирається на малий і середній бізнес, який меншою мірою схильний до макроекономічних криз.

4. Цей сектор економіки, як альтернатива іншим переважним моделям, здатний створити стабільну, спеціалізовану та якісну зайнятість. Ця економічна політика, за участю державних та приватних інвестицій, має високий рівень соціальної рентабельності.

5. Слід визнати, що ці заходи дають прогрес при розробці наукових досліджень та інновацій за рахунок нових технологій, що застосовуються для збереження, відновлення та розповсюдження культурної спадщини.

6. Культурна спадщина є цінним і непоправним ресурсом. Він діє як елемент, який пожвавлює міста та території та може покращити якість життя населення, стимулювати інвестиції та створити бренди країни. Цей ресурс сприймається як особливо важливий у розвиток периферичної території.

7. Інвестиції різних економічних суб'єктів у об'єкти та феномени культурної спадщини сприяють інтеграції європейського суспільства у всьому його різноманітті, актуалізації культурної ідентичності та національної самосвідомості, а

також поширенню соціальних цінностей, якими історично характеризується європейська спільнота: толерантність, демократія, різноманітність та плюралізм.

Із цього, фактично, стає зрозумілим, що у Євросоюзі проблему комерціалізації культурної спадщини розглядають із погляду системного підходу. Об'єкти культурної спадщини інтерпретуються не лише як духовні цінності, а й як об'єкти економічного виробництва, а послуги у сфері культури – як товари та продукти. Збереження та економічну інтеграцію культурної спадщини розглядають як найважливішу умову розвитку міст та регіонів Європи (Girard, Nijkamp 2009).

Особливо важливими, на наш погляд, є такі форми комерціалізації культурної спадщини у країнах Європи.

Туризм представляє першу історичну форму комерціалізації культурної спадщини. За останні два століття Європа зайняла лідируючі позиції, але й у третьому тисячолітті проводиться дуже багато заходів з розвитку туризму, який робить свій внесок в економічну політику Євросоюзу щодо сприяння розвитку місць природної та культурної спадщини та управління ними.

Розвиток освітньо-інтелектуального ринку, тобто сфери економіки, заснованої на виробництві освітніх та інтелектуальних продуктів та послуг. Зокрема, тісна інтеграція освітніх інститутів та об'єктів культурної спадщини. Деякі з них і самі є культурною спадщиною, наприклад, університети Кембрідж, Сорбонна тощо, які отримали свій світовий статус не лише за якісну освіту, а й за успішну стратегію у сфері збереження власної культурної спадщини та формування бренду, який залучає абітурієнтів з усього світу. Крім того, виробництво знань про об'єкти культурної спадщини та їх трансляція у формі книг, аудіо та відеозаписів, онлайн демонстрацій та веб-ресурсів (віртуальний музей тощо) стають все більш затребуваними. Зокрема, розроблено програму заохочення продажу цифрового контенту та створення мультимедійних інформаційних систем, деякі з яких можуть мати відношення до культурної спадщини. Окремий сектор освітньо-інтелектуального ринку надають послуги з навчання фахівців та просто слухачів програмам обліку, збереження, реставрації та управління культурною спадщиною.

Розвиток освітньо-інтелектуального ринку передбачає і зростання людського капіталу – основного ресурсу сучасної економіки. Виховання в людині ціннісного ставлення до знання та творчості, різних культур та історії сприяє його інтелектуальному зростанню та соціально-економічній мобільності.

Створення та динамізація соціально-економічних кластерів навколо об'єктів культурної спадщини. У країнах Євросоюзу створено величезну кількість фондів та програм підтримки не лише об'єктів культурної спадщини, а й їхніх соціально-економічних зон. Зокрема, Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР) надає фінансову допомогу проектам відновлення спадщини, які є частиною регіональних програм розвитку. Фонд EAGGF підтримує проекти розвитку сільських районів та багато інших. ін.

Очевидно, що сам по собі об'єкт культурної спадщини, чи то піраміда Хеопса чи Києво-Печерська лавра, не становить для економіки особливого інтересу. Лише включення об'єкта культурної спадщини до мережі соціальної взаємодії дозволяє говорити про економічні ефекти від його збереження та функціонування. Йдеться про побудову комунікацій, допоміжних архітектурних споруд, формування комфортного туристичного, паломницького середовища – тобто вторинних та третинних економічних елементів, що у свою чергу породжують нові інноваційні хвилі. Саме такий підхід відповідає «Економіці знань».

Таким чином, узагальнення досвіду ЄС щодо збереження культурної спадщини дає можливість визнавати, що культурна спадщина має найвищий потенціал в історії розвитку суспільства, а тому зростає необхідність її збереження та ефективного використання як одного з найважливіших ресурсів розвитку цивілізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Збереження культурної спадщини в умовах конфліктів і криз. Вилучено з <https://zn.ua/ukr/WORLD/rada-jes-viznav-kljuchovu-rol-zberezhenja-kulturnoji-spadshchini-v-umovakh-konfliktiv-i-kriz.html>

2. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини. Вилучено з <https://uccs.org.ua/konventsia-pro-okhoronu-nematerialnoi-kulturnoi-spadshchynu-2/>

3. Культурний туризм – непрості відносини. Вилучено з https://zaxid.net/kulturniy_turizm__neprosti_vidnosini_n1506840

4. Литовченко В.В. (2013) Стратегія міжнародного співробітництва у сфері збереження культурної спадщини ЮНЕСКО. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Історія.* 1, 103-112. Вилучено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuist_2013_1_17

5. Girard L. F., Nijkamp P. (2009) *Cultural Tourism and Sustainable Local Development.* Ashgate. 338.

6. Text of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Retrived from <https://ich.unesco.org/en/convention>